

KRONIKA

SOCIALISTINĖS REVOLIUCIJOS TYRINĖJIMO ASPEKTAI

Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos šešiasdešimtosios metinės paskatino respublikos filosofus — aukštųjų mokyklų dėstytojus — dar kartą teoriškai apmąstyti šio neeilinio įvykio ištakas, jo dėsningumą ir vietą žmonijos istorijoje. Tuo tikslu 1977 m. lapkričio 28 d. buvo surengtas atraminis Vilniaus V. Kapsuko universiteto Filosofijos katedros posėdis. Pranešimą tema „Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos kaip socialistinės revoliucijos specifiška“ padarė katedros vedėjas, e. prof. p. E. Meškauskas.

Pranešėjas pažymėjo, kad svarstomos temos dėstymas filosofijos kurse užima ypatingą vietą. Pirmiausia būtina skirti du Spalio socialistinės revoliucijos nagrinėjimo aspektus: istorinį ir sociologinį. Pirmuoju atveju revoliucija tiriama kaip Rusijos istorijos įvykis, antruoju — kaip žmonijos raidos reiškinys. Suprantama, tie du aspektai glaudžiai susiję, ir sociologiniame nagrinėjime reikia atsižvelgti į konkretų istorinį kontekstą. Iš pradžių pranešėjas apibrėžė pačią socialistinės revoliucijos sąvoką. Mat tradiciškai revoliucijos terminas paprastai buvo (dažnai ir tebėra) siejamas su prievartiniu politinės valdžios pasikeitimu. Tuo tarpu K. Marksas, materialistiškai paaiškinęs visuomenės raidą, žymiai giliau pažiūrėjo į šį reiškinį. Knygos „Dėl politinės ekonomijos kritikos“ (1859) pratarinėje didysis mąstytojas ir revoliucionierius yra nurodęs, kad pirmiausia subręsta materialinės prielaidos socialinei revoliucijai — nuolatinis visuomenės gamybinių jėgų vystymasis tam tikroje epochoje iškelia objektyvų būtinumą keisti esamus gamybinius santykius. Ši

epocha, pasak K. Markso, ir yra socialinės revoliucijos epocha, kurioje anksčiau ar vėliau privalo įvykti perversmas ir antstato sferoje — juridiniame, politiniame, religiniame bei filosofiniame visuomenės gyvenime.

Tai kaip tik ir rodo, kad K. Marksas kalbėjo apie skirtingus revoliucijos sąvokos aspektus — ekonominius-struktūrinius poslinkius, sudarančius socialinės revoliucijos turinį, ir politinius bei ideologinius visuomenės gyvenimo persitvarkymus, kurie visuomet būna subordinuoti pirmiesiems.

Kita vertus, marksizmo-leninizmo klasiškai į socialistinę revoliuciją žiūrėjo ir kaip į praktinės veiklos tikslą. Dėl to V. Leninas, naujomis istorinėmis sąlygomis spręsdamas konkrečius socialistinės revoliucijos uždavinius, dažnai vartojo tokius terminus, kaip „revoliucijos laimėjimas“, „revoliucijos strategija ir taktika“, „revoliucija kaip menas“ ir pan., pirmiausia turėdamas galvoje politinį revoliucijos sąvokos aspektą. Tokia pačia, t. y. politine, arba, anot V. Lenino, siaurąja, prasme vartojamas ir terminas „Didžioji Spalio socialistinė revoliucija“, nes į šią datą (1917 m. lapkričio mėn. įvykius) negali tilpti ekonominės struktūros pasikeitimo procesas, kuris, kaip matėme, sudaro ištiesią epochą.

Didžioji Spalio socialistinė revoliucija, kaip žmonijos raidos reiškinys, buvo specifiška, nes gamybinių jėgų išsivystymas Rusijoje nebuvo reprezentatyvus socialistinės revoliucijos prielaidoms paaiškinti. Padėties savitumą lėmė tai, kad Rusijoje dėl susiklosčiusių istorinių aplinkybių dar

nepasibaigęs buržuazinės-demokratinės revoliucijos procesas buvo susijęs su pasaulinės socialistinės revoliucijos epocha. V. Leninas, kalbėdamas apie buržuazinės-demokratinės revoliucijos peraugimą į socialistinę, pastarąją suvokė kaip pasaulinį reiškinį. Socializmas buvo to meto epochos, pasaulio vystymosi tendencijų išraiška, ir tai, kad iš Vakarų Europos į Rusiją persikėlė pasaulinio revoliucinio judėjimo centras, kad čia buvo aštriausi prieštaravimai ir t. t., įgalino vietos proletariatą su kitais darbo žmonių sluoksniais pasiekti pirmąją pergalę dėsningame žmonijos perėjime iš kapitalizmo į socializmą. Kritikuodamas smulkiaburžuazinius demokratų, II Internacionalo ideologus, pedantiškai įrodinėjusius socializmo negalimumą Rusijoje, V. Leninas yra pabrėžęs, jog istorija nevyksta pagal vadovėlių, ir jeigu padėtis savotiškumas atskleidė „galimybę kitaip pereiti į pagrindinių civilizacijos prielaidų sudarymą, negu visose kitose Vakarų Europos valstybėse“¹, tai kodėl tu nepasinaudoti?

Istorija patvirtino lenininio kelio perspektyvumą. Nors perėjimas į socializmą prasidėjo labai savotiškais ir nepalankiomis aplinkybėmis (kontrrevoliucija, ekonominė blokada, pilietinio karo nuniokotas liaudies ūkis, praeities liekanų gausumas visose visuomeninio gyvenimo srityse ir pan.), istorinis egzaminas buvo sėkmingai išlaikytas.

Šiandien socializmas mūsų šalyje pasiekė savo brandumo pakopą, jis vystosi savo paties pagrindu. Tai reiškia, kad toks gamybinių jėgų išsivystymas, kokio reikia socializmui atsirasti, jau pasiektas. Dabar galima praktiškai kelti specifinį socializmo uždavinį — kurti aukštesniąją komunistinės visuomenės fazę.

Toliau E. Meškausko pranešime buvo kalbama apie socialistinių tendencijų plėtimąsi viso pasaulio mastu. Palyginti su 1917 metais, pasaulinio kapitalizmo irimo procesas nuėjo labai toli, visur paplito senosios santvarkos krizės reiškiniai. Išsivysčiusiose kapitalistinėse šalyse smulkieji gamintojai šiandien sudaro menką dalį, gamybos suvisuomenėjimo procesas, privačios iniciatyvos apribojimas pasiekė neregėtą mastą. Tai rodo, kad pasaulis vystosi socializmo kryptimi. Didžioji Spa-

lio socialistinė revoliucija kaip tik buvo šios pasaulinės tendencijos išraiška.

Baigdamas pranešėjas pažymėjo, kad visapusiška, argumentuota šiuolaikinės revoliucinės epochos procesų analizė yra būtina akademinio jaunimo idėjinio grūdinimo bei auklėjimo sąlyga. Ideologiškai svarbių išvadų įtikinamumą lemia tyrinėtojo, dėstytojo aiškios metodologinės pozicijos, leidžiančios skirti įvairius gvildinamas problemas aspektus, nustatyti jų subordinaciją, tiksliai apibrėžti analizės objektą.

Docentai A. Darginavičienė, J. V. Vinciušas, J. Karosas, pratešdami pranešime iškeltas mintis, pareiškė savo pastabas ir samprotavimus. Kiti posėdžio dalyviai pateikė pranešėjui klausimų. Šios temos svarstymas parodė marksizmo socialinės metodologijos vaisingumą, sprendžiant aktualius dabarties klausimus, stiprinant ideologinę filosofijos funkciją.

Č. Kalenda

ĮSPŪDŽIAI IŠ AMERIKOS UNIVERSITETŲ

Plečiantis mūsų šalies mokslo įstaigų ryšiams su užsienio mokslininkais, turėjau galimybę tretą mėnesį paviešėti JAV universitetuose. Viešnągė tęsėsi nuo 1977 metų spalio 17 iki 1978 metų sausio 16 dienos.

Mano mokslinio tiriamojo darbo JAV tema — „Dabartinė katalikiškoji filosofija ir religijos sociologija“. Ypač mane domino marksistų santykiai su krikščionimis, klerikalinio antikomunizmo evoliucijos klausimai. Taip pat domėjausi dabartine filosofijos bei apskritai ideologijos padėtimi JAV. Pasigilinti į visus šiuos klausimus turėjau progos, lankydamasis Kolumbijos, Harvardo, Čikagos, Notr Deim, Stenfordo universitetuose, Kalifornijos universiteto Santa Barbara skyriuje ir Amerikos katalikų universitete Vašingtone. Susitikau su daugeliu amerikiečių profesorių, dalyvavau Amerikos filosofų asociacijos Rytų skyriaus metiniame suvažiavime. Teko pabendrauti ir su lietuvių išsivijimu.

Išsamesnei surinktos medžiagos analizei, žinoma, dar prireiks nemaža laiko.

¹ *Leninas V. Raštai*, t. 33, p. 434.